

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2016 m. spalio

PARENGTA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS	4
ATPK 208 straipsnio 1 dalies taikymas	4
<i>Dėl ATPK 208 straipsnio 1 dalies taikymo</i>	4
ATPK 291 straipsnio taikymas	4
<i>Dėl ATPK 291 straipsnio taikymo</i>	4
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	5
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	5
BK 54 straipsnio 2 dalies taikymas	5
<i>Dėl bausmės skyrimo</i>	5
BK 99 straipsnio taikymas	6
<i>Dėl EŽTT konstatuoto Konvencijos pažeidimo ir jo teisinės reikšmės nagrinėjant bylą</i>	6
BK 235 straipsnio 1 dalies ir 236 straipsnio 1 dalies taikymas	7
<i>Dėl BK 235 straipsnio 1 dalies ir 236 straipsnio 1 dalies taikymo</i>	7
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	8
BPK 3 straipsnio taikymas	8
<i>Dėl baudžiamojo proceso teisme taikant BK 95 straipsnį</i>	8
III. CIVILINĖS BYLOS	9
Šeimos teisė	9
<i>Dėl teismo teisės nustatyti šalies apeliaciniame skunde pasiūlytą bendravimo su vaiku tvarką</i>	9
<i>Dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių jurisdikcijos taisykles tėvų pareigų ir išlaikymo bylose, aiškinimo ir taikymo</i>	10
Paveldėjimo teisė	11
<i>Dėl įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas apimties, palikimą priėmus pagal apyrašą, kai apyraše buvo nurodytas ne visas palikėjo turtas</i>	11
Viešieji pirkimai	12
<i>Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių tame pačiame viešojo pirkimo konkurse atskirai pasiūlymus pateikusių tarpusavyje susijusių ūkio subjektų dalyvavimą ir jų pasiūlymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo</i>	12
Civilinio proceso teisė	12
<i>Dėl teisės normų, reglamentuojančių arbitražinio susitarimo formos reikalavimus, aiškinimo ir taikymo</i>	12
<i>Dėl CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punkto aiškinimo ir taikymo</i>	13
<i>Dėl viešojo administravimo subjekto advokato išlaidų atlyginimo kriterijų</i>	14
<i>Dėl advokato išlaidų, patirtų kreipiantis į Darbo ginčų komisiją, atlyginimo</i>	14
<i>Dėl bylinėjimosi išlaidų už atstovavimą paskirstymo, kai apeliacinės instancijos teisme atmetami abiejų šalių apeliaciniai skundai</i>	15
<i>Dėl areštuoto turto, kurį paveldi valstybė, realizavimo ir antstolio veiksmų, vykdant išieškojimą iš tokio turto, teisėtumo</i>	15
<i>Dėl momento, nuo kurio pradedama skaičiuoti bauda už teismo sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, neįvykdymą</i>	16
Draudimo teisė	16
<i>Dėl teismo pareigos ex officio vertinti vartojimo sutarties sąlygų atitiktį sąžiningumo reikalavimams ir dėl draudimo sutarties (draudimo taisyklių) vertinimo sąžiningumo aspektu</i>	16
Bankroto teisė	18
<i>Dėl teisės normų, reguliuojančių fizinio asmens bankroto iškelimo supaprastinta tvarka teisinį pagrindą bei fizinio asmens mokumo atkūrimo plano patvirtinimo sąlygas, aiškinimo ir taikymo</i>	18
<i>Dėl taikos sutarties įmonės bankroto byloje sudarymo ypatumų</i>	19

I. ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ BYLOS

ATPK 208 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl ATPK 208 straipsnio 1 dalies taikymo

Apžvelgiamoje administracinio teisės pažeidimo byloje žemesnės instancijos teismai nustatė, kad pareiškėjas P. M., atsisakydamas sumokėti jam pagal mokesstinį pranešimą išrašytą mokestį (24 Eur) už nestandartiniame automobilio kuro bake gabentą kurą, atsisakė vykdyti teisėtus muitinės pareigūno reikalavimus, todėl jo veiksniuose yra Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 208 straipsnio 1 dalyje nurodyto administracinio teisės pažeidimo požymiai. Teismai taip pat nustatė, kad P. M., atsisakius sumokėti mokesčius už įvežamą kurą, jo automobilis buvo sulaikytas, o bake esantis kuras buvo išsiurbtas ir konfiskuotas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad dėl muitinės pareigūno teisėtų reikalavimų nevykdymo turi būti konstatuota ATPK 208 straipsnio 1 dalyje numatyto administracinio teisės pažeidimo sudėtis (teisėtų muitinės pareigūno reikalavimų nevykdymas): pirmiausia, kaltininkas turi kėsintis pažeisti nustatytą valdymo tvarką ir, antra, tam, kad atsirastų administracinė atsakomybė, muitinės pareigūnas turi vykdyti pareigas ir jo veikla bei veiksmai turi būti teisėti, t. y. jie turi būti numatyti įstatyme ar poįstatyminiame akte.

Teisėjų kolegija šioje administracinio teisės pažeidimo byloje konstatavo, kad muitinės pareigūnas išrašydamas pranešimą sumokėti P. M. jame nurodytą mokestį elgėsi teisėtai, tačiau pateiktas pranešimas sumokėti jame nurodytą mokestį yra tik mokesstinis reikalavimas (mokesstinė prievolė) jį įvykdyti, bet ne muitinės pareigūno teisėto reikalavimo nevykdymas ATPK 208 straipsnio 1 dalies prasme. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 93 straipsnio 2 dalies 2 punkte (2004 m. balandžio 13 d. įstatymo redakcija) įtvirtinta nuostata, jog Muitinės administruojamų mokesčių mokesstinė prievolė, be šio straipsnio 1 dalyje nurodytų pagrindų, taip pat pasibaigia, jei deklaravus prekes muitinės procedūrai įforminti tos prekės iki jų išleidimo sulaikomos ir tuo pat metu arba vėliau konfiskuojamos, muitinės nurodymu sunaikinamos arba perduodamos valstybės nuosavybėn, arba sunaikinamos, arba negrįžtamai prarandamos dėl faktinės prekių prigimties, nenumatytų arba nenugalimos jėgos aplinkybių. Taigi šioje administracinio teisės pažeidimo byloje mokesstinė prievolė pasibaigė konfiskavus iš P. M. automobilio kuro bako išsiurbtą kurą (benziną).

Dėl to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, konstatavęs, kad tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai, patraukdami P. M. administracinę atsakomybę pagal ATPK 208 straipsnio 1 dalį, padarė esminį materialiosios teisės pažeidimą ir netinkamai kvalifikavo P. M. veiksmus, žemesnės instancijos teismų sprendimus panaikino ir administracinio teisės pažeidimo bylą P. M. nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-70-942/2016

ATPK 291 straipsnio taikymas

Dėl ATPK 291 straipsnio taikymo

Apžvelgiamoje administracinio teisės pažeidimo byloje pareiškėjas kreipėsi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą su prašymu atnaujinti administracinio teisės pažeidimo bylą dėl Ukmergės rajono apylinkės teismo 2016 m. spalio 22 d. nutarties, kuria atsisakyta priimti administracinę atsakomybę patraukto asmens atstovės advokatės paduotą skundą dėl jos ginamojo patraukimo administracinę atsakomybę pagal ATPK 145 straipsnio 6 dalį, motyvuojant tuo, kad šis skundas pasirašytas asmens, neturinčio teisės jį paduoti. Anot pirmosios instancijos teismo, sutarties dėl teisinės pagalbos ir advokato orderio šiam konkrečiam procesiniam veiksmui atlikti nepakanka – turi būti rašytinis administracinę atsakomybę patraukto asmens sutikimas. Apeliacinės instancijos teismas su tokiu apylinkės teismo sprendimu sutiko.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad žemesnės instancijos teismai, sprendami šioje byloje kilusią problemą, siaurinamai aiškino ATPK 291 straipsnio nuostatas, pagal kurias atstovai turi teisę paduoti skundą tik tuo atveju, kai tai neprieštaruoja raštu išreikštai atstovaujamojo valiai. Šiuo atveju teisinių paslaugų sutartis, kurioje pažymėtas įpareigojimas atstovauti klientui teisme nagrinėjant administracinio teisės pažeidimo bylą pagal ATPK 145 straipsnio 6 dalį, bei yra atstovaujamo asmens parašas, ir yra atstovaujamo asmens valios išraiška. Teisėjų kolegijos nuomone, tokių dokumentų pakanka, kai byla teismuose nagrinėjama pirmą kartą. Taigi, šiuo atveju administracinio teisės pažeidimo bylai nagrinėti pirmosios instancijos teisme pakako sudarytos teisinės pagalbos sutarties ir advokato orderio. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad netrukus įsigaliosiančio naujo Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 621 straipsnyje toks reikalavimas skundui paduoti nenumatytas.

Nagrinėjamos administracinio teisės pažeidimo bylos kontekste teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad nurodytas klausimas galėtų būti sprendžiamas kitaip tuo atveju, jei byla pagal sudarytą susitarimą su advokatu jau būtų išnagrinėta teisme ir kiltų klausimas dėl teismo sprendimo apskundimo. Anot teisėjų kolegijos, advokatas be aiškiai rašytine tvarka gauto proceso dalyvio sutikimo skusti teismo nutartį apeliacine tvarka ar ATPK 23² skirsnyje numatytais pagrindais ir tvarka Lietuvos Aukščiausiajai Teismui paduoti prašymą atnaujinti administracinio teisės pažeidimo bylą, užbaigtą įsiteisėjusiu nutarimu ar nutartimi, negali – priimtą teismo sprendimą net esant sudarytai teisinės pagalbos sutarčiai galima apskusti tik tuo atveju, jei yra rašytinis atstovaujamo asmens sutikimas ar sudaryta nauja sutartis dėl teisinės pagalbos.

Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad šiuo atveju teismai netinkamai aiškino ir taikė ATPK normas, padarė esminį administracinio proceso pažeidimą (ATPK 302¹⁷ straipsnio 1 dalies 5 punktas), ir teismų sprendimus panaikino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-69-696/2016

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 54 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl bausmės skyrimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas kiekvienam nuteistajam sušvelnino paskirtas bausmes, paskirdamas bausmes, artimas sankcijoje numatytam bausmės minimumui ar net minimalias įstatymo sankcijoje numatytas bausmes. Prokuroras su tokiu apeliacinės instancijos teismo sprendimu nesutiko, todėl jį apskundė kasacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad tam, jog būtų galima pakeisti žemesnės instancijos teismo sprendimą ir paskirti minimalią bausmę, nepakanka atsižvelgti į padarytų nusikaltimų pavojingumą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad bausmė skiriama kiekvienam kaltininkui individualiai, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 54 straipsnyje nurodytas ir byloje nustatytas aplinkybes. Aplinkybės, turinčios įtakos vieno kaltinamojo bausmei, negali būti vertinamos skiriant ir individualizuojant bausmę kitam ar kitiems kaltininkams. Tuo tarpu šioje byloje vienu nuteistųjų nepripažinimas pavojingais recidyvistais pagal nuosprendžio prasmę turėjo įtakos skiriant ir švelninant bausmę kitiems nuteistiesiems. Dėl to teisėjų kolegija konstatavo, kad taip apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir pažeidė BK 54 straipsnio 2 dalies nuostatas. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo tai, kad asmens pripažinimas pavojingu recidyvistu yra formalus klausimo, kurį spręsti reikalauja BK 27 straipsnis, sprendimas. Tai, kad apeliacinės instancijos teismas panaikino nuosprendžio dalį dėl kelių nuteistųjų pripažinimo pavojingais recidyvistais, nerodo šių asmenų mažesnio pavojingumo. Pagal BK 56 straipsnį pavojingas recidyvas siejamas tik su būtinu laisvės atėmimo

bausmės, viršijančios įstatymo sankcijos vidurkį, skyrimu, tačiau bausmė, viršijanti įstatymo sankcijos vidurkį, gali būti skiriama bet kuriam nuteistajam, atsižvelgus į BK 54 straipsnio 1, 2 dalyse nurodytų sąlygų buvimą ir BK 61 straipsnio 2 dalies reikalavimus. Asmens pripažinimo pavojingu recidyvistu panaikinimas nėra būtina sąlyga švelninti bausmę, nes asmens padarytų nusikaltimų kiekis, jų rūšys, pavojingumas lieka tie patys. Teisėjų kolegijos nuomone, apeliacinės instancijos teismas suabsoliutino šios sąlygos reikšmę bausmės skyrimui. Teisėjų kolegija, be to, atkreipė dėmesį į tai, kad bausmės pavojingiems recidyvistams griežtinamos, kai jie, jau būdami pripažinti tokiais, teisiami už naujo nusikaltimo padarymą. Šioje baudžiamojoje byloje kiti nuteistieji teismo nebuvo pripažinti pavojingais recidyvistais, bet ir jiems tuo pačiu motyvu teismas nutarė bausmes sušvelninti.

Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, pakeisdamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl bausmių skyrimo, padarė esminių Baudžiamojo proceso kodekso pažeidimų ir netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, todėl apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl bausmių nuteistiesiems skyrimo pakeitė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-286-696/2016

BK 99 straipsnio taikymas

Dėl EŽTT konstatuoto Konvencijos pažeidimo ir jo teisinės reikšmės nagrinėjant bylą

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija (toliau – Plenarinė sesija), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 459 straipsnio 2 dalies 3 punktu, 3 dalies 2 punktu, pagal nuteistojo V. V. teisių perėmėjų L. V. ir I. C. prašymą nagrinėjo atnaujintą V. V. baudžiamąją bylą, kurioje Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) Didžioji kolegija 2015 m. spalio 20 d. sprendime *Vasiliauskas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 35343/005) konstatavo Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 7 straipsnio pažeidimą, t. y. kad buvo pažeistas reikalavimas, jog niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie, remiantis jų padarymo metu galiojusia nacionaline ar tarptautine teise, nebuvo laikomi nusikaltimais.

Plenarinė sesija, išnagrinėjusi šią atnaujintą baudžiamąją bylą, konstatavo, kad teismų sprendimai, kurių pagrindu V. V. nuteistas pagal BK 99 straipsnį, o jo apeliacinis ir kasacinis skundai atmesti, neatitinka reikalavimų, kylančių iš Konvencijos 7 straipsnio, Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalies, BK 2 straipsnio 1 dalies, 3 straipsnio 3 dalies, todėl negali būti palikti galioti. Kartu Plenarinė sesija nurodė, kad nustatyti pažeidimai tęsiant procesą nagrinėjamojoje byloje galėtų būti ištaisyti tik atitinkamai pakeitus V. V. kaltinimą, tačiau BPK normos nenumato jokios galimybės modifikuoti ar keisti kaltinimų mirusiam asmeniui. Dėl to kasacinis teismas ankstesnius teismų priimtus sprendimus V. V. byloje panaikino, o baudžiamosios bylos procesą nutraukė BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punkto pagrindu – mirus kaltinamajam.

Plenarinė sesija pažymėjo, kad, nors EŽTT Didžiosios kolegijos sprendime iškeltos abejonės dėl galimybių traktuoti partizanus kaip genocido normos saugomos nacionalinės, etninės grupės dalį (*Vasiliauskas prieš Lietuvą*, § 182–185), tačiau iš sprendime pateiktų argumentų matyti, kad šias abejones pirmiausia lėmė faktas, jog Lietuvos Respublikos teismai nagrinėjamojoje byloje nepateikė platesnio istorinio ar faktinio pagrindimo, kaip Lietuvos partizanai atstovavo lietuvių tautai, ir nepaaiškino partizanų ypatingos reikšmės „nacionalinės“ grupės atžvilgiu (*Vasiliauskas prieš Lietuvą*, § 179, 181). Tačiau EŽTT Didžiosios kolegijos teiginiai dėl ryšio tarp sąvokų „nacionalinė grupė“ ir „Lietuvos partizanai“ pateikta nuomonės forma ir nėra pakankamas pagrindas nukrypti nuo Konstitucinio Teismo pateiktų išaiškinimų ir keisti Lietuvos teismų praktiką šiuo klausimu. Plenarinė sesija patvirtino, kad Lietuvos teismų praktikoje susiformavusi teisinio vertinimo nuostata, pagal kurią Lietuvos partizanai buvo reikšminga lietuvių tautos, kaip nacionalinės, etninės grupės, dalis, nepaisant EŽTT sprendime išsakytų abejonių, išlieka aktuali ir ja

toliau vadovaujamosi teisiškai vertinant sovietinio okupacinio režimo represinių struktūrų veiklą, nukreiptą prieš pasipriešinimo okupacijai (rezistencijos) dalyvius vertinamu laikotarpiu.

Plenarinė sesija taip pat padarė išvadą, kad šiuo atveju nagrinėjamoje byloje EŽTT sprendime konstatuotas pamatinio Konvencijos 7 straipsnyje nustatyto reikalavimo pažeidimas kartu reiškia ir Lietuvos nacionalinės teisės atitinkamų nuostatų pažeidimą ir privalo būti ištaisytas. Plenarinė sesija pažymėjo, kad nagrinėjamojoje byloje teismai nesiėmė procesinių žingsnių pakeisti kaltinimą V. V. įstatymo nustatyta tvarka (BPK 256 straipsnis), kad būtų užtikrinta galimybė tiksliai suvokti performuluoto kaltinimo pobūdį ir nuo jo gintis (BPK 44 straipsnio 7 dalis). Plenarinė sesija nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, nors ir glaustai pasisakė dėl Lietuvos partizanų priskyrimo Genocido konvencijos saugomų grupių kategorijai, tačiau pateikė ir tokius argumentus, kuriais pateisino retrospektyvinį politinės grupės požymio inkriminavimą V. V., nurodydamas, kad genocido sąvokos plečiamasis traktavimas nėra draudžiamas. 2005 m. vasario 22 d. nutartyje kasacinės instancijos teismas, atmesdamas kasacinio skundo argumentus dėl negalimumo remtis politinės grupės požymiu formuluojant kaltinimą, taip pat vadovavosi ta pačia klaidinga nuostata, jog BK 99 straipsnis visa apimtimi turi grįžtamąją galią. Klausimas dėl Lietuvos partizanų priskyrimo lietuvių tautos kaip nacionalinės, etninės grupės daliai ir kaltinimo atitikties Konvencijoje prieš genocidą pateiktai šio nusikaltimo sampratai 2005 m. vasario 22 d. kasacinėje nutartyje visiškai nutylėtas, jokių argumentų dėl to nepateikta. Taigi, Plenarinės sesijos teigimu, teismų priimtų procesinių sprendimų turinys rodo, kad V. V. buvo retrospektyviai kaltinamas ir nuteistas už Lietuvos gyventojų dalies, priklausiusios būtent atskirai politinei grupei, genocidą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-8-788/2016 (šeši Plenarinės sesijos teisėjai šioje baudžiamojoje byloje yra pareiškę atskirąją nuomonę)

BK 235 straipsnio 1 dalies ir 236 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl BK 235 straipsnio 1 dalies ir 236 straipsnio 1 dalies taikymo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje teismai nustatė, kad A. R. su pareiškimu kreipėsi į Klaipėdos apskrities Vyriausiojo policijos komisariato Šilutės rajono policijos komisariatą, pranešdamas apie nusikaltimą – automobilio vagystę. Pagal šį pareiškimą policijos komisariate buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, kurio metu, būdamas įspėtas dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą, kaip liudytojas apklaustas pareiškėjas A. R. paaiškino automobilio dingimo aplinkybes, kurios atitiko jo pareiškime nurodytas aplinkybes. Žemesnės instancijos teismai, išnagrinėję baudžiamąją bylą, padarė išvadą, kad A. R. naudojamas automobilis buvo ne pavogtas, o tyčia paslėptas ir išardytas.

Kasacinis teismas, nurodęs, kad žemesnės instancijos teismų išvados teisingos ir pagrįstos visapusišku bylos įrodymų ištyrimu, kartu konstatavo, kad abiejų instancijų teismai šioje baudžiamojoje byloje netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą A. R. veiksmus kvalifikuodami kaip BK 236 straipsnio 1 dalyje ir 235 straipsnio 1 dalyje nurodytų nusikaltimų sutaptį. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad jei asmuo, melagingai įskundęs kitą asmenį, ir vėliau, ikiteisminio tyrimo metu apklausiamas kaip liudytojas, pakartoja tą pačią melagingą informaciją, jis veikia vieninga tyčia ir iš esmės įgyvendina tos pačios veikos – melagingo įskundimo – motyvus ir tikslus; tokie parodymai yra ankstesnės veikos (melagingo įskundimo ar pranešimo) tęsinys, todėl nėra pagrindo kaltininko veikos kvalifikuoti dar ir pagal BK 235 straipsnį už melagingus parodymus. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad A. R. nusikalstami veiksmai – melagingų parodymų davimas ikiteisminio tyrimo metu – yra ne atskiras nusikaltimas, o kito nusikaltimo – melagingo pranešimo apie žinomai nebūtą nusikaltimą – tęsinys, todėl jo nusikalstami veiksmai turėjo būti kvalifikuoti tik pagal BK 236 straipsnio 1 dalį.

Taigi, kasacinis teismas, konstatavęs, kad žemesnės instancijos teismai dėl šios dalies netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, teismų nuosprendžius pakeitė A. R. nusikalstamas veikas,

kvalifikuotas pagal BK 236 straipsnio 1 dalį ir 235 straipsnio 1 dalį, kvalifikuodamas jas kaip vieną nusikalstamą veiką pagal BK 236 straipsnio 1 dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-307-648/2016

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 3 straipsnio taikymas

Dėl baudžiamojo proceso teisme taikant BK 95 straipsnį

Apžvelgiamoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu D. B.-T. dėl kaltinimų pagal BK 182 straipsnio 1 dalį, 300 straipsnio 1 dalį išteisinta kaip nepadariusi veikų, turinčių šių nusikaltimų požymių. Apeliacinės instancijos teismas, nurodęs, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas D. B.-T. baudžiamojoje byloje suėjo iki pirmosios instancijos teismo išteisinamojo nuosprendžio priėmimo, taip pat tai, kad, BPK 3 straipsnio 1 dalies 2–9 punktuose nurodytoms aplinkybėms, tarp jų ir suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, negali būti priimtas ne tik apkaltinamasis, bet ir išteisinamasis nuosprendis, nutartimi pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį panaikino ir baudžiamąją bylą D. B.-T. nutraukė suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui.

Plenarinė sesija, kasacine tvarka nagrinėdama šią baudžiamąją bylą, 2014 m. gruodžio 16 d. nutartimi kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą (toliau – Konstitucinis Teismas) su prašymu ištirti, ar BPK 3 straipsnio ir BK 95 straipsnio atitinkamos nuostatos neprieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs konstitucinės justicijos bylą, pradėtą pagal Plenarinės sesijos kreipimąsi šioje baudžiamojoje byloje, taip pat vėlesnius kitų teismų kreipimus panašiose bylose, 2016 m. birželio 27 d. nutarime konstatavo, kad Konstitucija, jos 31 straipsnio 1, 2 dalys, konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, suderinti konstitucines vertybes – nekaltumo prezumpciją ir asmens teisę į tinkamą teismo procesą. Įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas užtikrinti, kad teismo sprendimu, priimamu pasibaigus terminams, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, būtų išspręsta, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, kad tuo atveju, jeigu teismo sprendimu būtų nepripažintas asmens kaltumas padarius nusikalstamą veiką, kaltinimas būtų panaikintas. Aiškindamas BK 95 straipsnio ir BPK 3 straipsnio nuostatas Konstitucijos nuostatų kontekste, Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad taikant BK 95 straipsnį, pirmiausia BPK reglamentuota tvarka turi būti nustatyta, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką. BPK 3 straipsnio nuostata, kad baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, turi būti aiškinamas, kad suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas tik tuo atveju, kai BPK reglamentuota tvarka yra nustatyta, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką. Tuo atveju, kai, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, nustatoma, kad kaltinamasis nepagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turi būti priimamas išteisinamasis nuosprendis.

Plenarinė sesija, išnagrinėjusi šią baudžiamąją bylą po Konstitucinio Teismo nutarimo paskelbimo, 2016 m. spalio 11 d. nutartyje pažymėjo, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio 1, 2, 4 dalis, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnio 2 dalį Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai; Konstitucinio Teismo priimti nutarimai turi įstatymo galią ir yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms

bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams; neturi būti vykdomi sprendimai, pagrįsti teisės aktais, kurie pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, jeigu tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo; nagrinėdami bylas, teismai vadovaujasi oficialiai paskelbtais Konstitucinio Teismo nutarimais.

Kartu Plenarinė sesija pabrėžė, kad visose nebaigtose nagrinėti bylose, kuriose proceso teisme metu suėjo BK 95 straipsnyje nustatyti terminai, turi būti užtikrinama, kad šio straipsnio nuostatos būtų taikomos tik bylą išnagrinėjus iš esmės ir nustatius, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, t. y. kad kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, o išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos; po oficialaus Konstitucinio Teismo nutarimo paskelbimo (2016 m. birželio 27 d.) neturi būti vadovaujamosi ankstesniais bendrosios kompetencijos teismų precedentais dėl bylos nutraukimo teisme suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, kurie buvo suformuoti iki šiuo nutarimu pripažįstant BPK 235, 254 ir 327 straipsnių nuostatas šiuo klausimu prieštaraujančiomis Konstitucijai.

Taigi, atsižvelgusi į išdėstytus argumentus ir nurodžiusi, kad šioje baudžiamojoje byloje skundžiama apeliacinės instancijos teismo nutartis panaikinti išteisinamąjį pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir nutraukti bylą išteisintajai suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui priimta neišsprendus, ar ji pagrįstai išteisinta dėl nusikalstamos veikos, Plenarinė sesija konstatavo, kad po Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimo paskelbimo tokia susidariusi situacija vertintina kaip reiškianti, kad byla apeliacinės instancijos teisme išnagrinėta neišsamiai ir dėl to padarytas esminis BPK pažeidimas (BPK 369 straipsnio 3 dalis), kurio kasacinės instancijos teisme ištaisyti nėra galimybės. Dėl to Plenarinės sesija apeliacinės instancijos teismo nutartį nutraukti bylą suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-746/2016

III. CIVILINĖS BYLOS

Šeimos teisė

Dėl teismo teisės nustatyti šalies apeliaciniame skunde pasiūlytą bendravimo su vaiku tvarką

Ieškovas prašė nustatyti nepilnamečio vaiko gyvenamąją vietą su juo, priteisti iš atsakovės išlaikymą vaikui. Atsakovė priešieškiniu prašė nustatyti nepilnamečio vaiko gyvenamąją vietą su ja, priteisti iš ieškovo išlaikymą vaikui bei nustatyti tėvo bendravimo su vaiku tvarką. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o priešieškinį – tenkino. Apeliacinės instancijos teismas sprendimą pakeitė, nustatydamas ieškovo apeliaciniame skunde pasiūlytą tėvo bendravimo su vaiku tvarką. Atsakovės nuomone, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai pakeitė pirmosios instancijos teismo nustatytą pagal atsakovės prašymą tėvo bendravimo su vaiku tvarką, nes ieškovas nekėlė reikalavimo nustatyti jo ir vaiko bendravimo tvarką.

Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai vienas iš tėvų, nesutikdamas su teismo sprendimu nustatyta bendravimo su vaiku tvarka, dėl to paduoda apeliacinį skundą ir jame nurodo kitokią bendravimo tvarką, tai nelaikoma naujų reikalavimų iškėlimu ir šio pasiūlymo vertinimas patenka į bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas (CPK 312, 320 straipsniai). Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovas, pateikdamas teismui ieškinį, siekė nustatyti sūnaus gyvenamąją vietą kartu su juo, todėl nenurodė kitos alternatyvios bendravimo su vaiku tvarkos. Priešieškiniu atsakovė prašė nustatyti vaiko gyvenamąją vietą su motina ir nurodė vaiko bendravimo su tėvu tvarką, šią pirmosios instancijos teismas ir patvirtino. Apeliaciniu skundu ieškovas, nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo nustatyta jo bendravimo su vaiku tvarka, pasiūlė kitokią bendravimo tvarką, ją apeliacinės instancijos teismas iš esmės vertino kaip labiausiai atitinkančią maksimalaus dalyvavimo auklėjant vaiką principą ir vaiko interesus. Kasacinis teismas sprendė, kad byloje

bendravimo su vaiku tvarkos vertinimas ir jos nustatymas atitiko apeliaciniame skunde apibrėžtas ribas. Be to, apeliacinės instancijos teismo sprendimas pakeisti pirmosios instancijos teismo nustatytą tėvo bendravimo su vaiku tvarką atitiko tiek sąžiningo proceso principus, tiek teismo siekį pirmiausia užtikrinti ir apsaugoti vaiko interesus (CK 3.170 straipsnio 2 dalis). Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427-378/2016

Dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių jurisdikcijos taisyklės tėvų pareigų ir išlaikymo byloje, aiškinimo ir taikymo

Ieškovė pareiškė reikalavimus dėl tėvystės nustatymo, vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo ir išlaikymo įsiskolinimo priteisimo. Apžvelgiamoje byloje nėra ginčo dėl tarptautinio elemento buvimo – t. y. ginčo sąsajos su kita ES valstybe (Airijos Respublika), tačiau kilo ginčas, koks teismas, Lietuvos ar Airijos, turi jurisdikciją nagrinėti byloje iškeltus reikalavimus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino reikalavimą dėl tėvystės nustatymo, o kitą ieškinio dalį paliko nenagrinėtą.

Kasacinis teismas nurodė, kad byloje su užsienio elementu vieno iš ieškiniu pareikštų reikalavimų teisingumas Lietuvos Respublikos teismams automatiškai nesuponuoja galimybės nagrinėti kitus tuo pačiu ieškiniu reiškiamus reikalavimus, nebent taikytiname tarptautinio teisingumo klausimus reglamentuojančiame teisės akte tokia galimybė tiesiogiai nurodyta. Apžvelgiamos bylos atveju, kasacinis teismas konstatavo, kad kiekvieno iš reikalavimų teisingumo klausimas sprendinamas pagal skirtinguose teisės aktuose nustatytas taisykles: 1) dėl reikalavimo nustatyti tėvystę teisingumo sprendina remiantis CPK įtvirtintomis tarptautinio civilinio proceso normomis; 2) dėl reikalavimo nustatyti vaiko gyvenamąją vietą teisingumo sprendina remiantis 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (toliau – reglamentas „Briuselis II bis“) nustatytais taisyklėmis; 3) dėl reikalavimo priteisti išlaikymą ir išlaikymo įsiskolinimą teisingumo sprendina remiantis 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje (toliau – Išlaikymo reglamentas) nustatytais taisyklėmis.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiek CPK 785 straipsnio, tiek taikytinų reglamento „Briuselis II bis“ ir Išlaikymo reglamento prasme pagrindiniu kriterijumi sprendžiant dėl pareikštų reikalavimų teisingumo yra ginčo šalių ir (arba) vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta. Nors taikant reglamentą „Briuselis II bis“ ir Išlaikymo reglamentą juose įtvirtintos nuolatinės gyvenamosios vietos ir įprastinės gyvenamosios vietos sąvokos tiek ieškovės, tiek vaiko atžvilgiu aiškintinos autonomiškai, nesiejant jų su nuolatinės gyvenamosios vietos institutu nacionalinėje teisėje (CK 2.12 straipsnis), tačiau kasacinis teismas darė išvadą, kad nėra esminių skirtumų tarp nacionalinėje teisėje įtvirtintos nuolatinės gyvenamosios vietos sampratos ir reglamente „Briuselis II bis“ bei Išlaikymo reglamente naudojamos autonominės nuolatinės gyvenamosios vietos sampratos aiškinimo. Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl ieškovės ir vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos, įvertino teisiškai reikšmingas aplinkybes (ieškovė, jos vaikas ir atsakovas yra Lietuvos piliečiai, ieškovė turi nekilnojamojo turto Lietuvoje, ji su vaiku gyvena Airijoje ir ten ieškovė nuomojasi būstą, turi nuolatinį darbą, gauna socialines išmokas ir nuolat tenkina savo kasdienius, įprastus poreikius, vaiką prižiūri lietuvė auklė, jis nelanko nei darželio, nei mokyklos Airijoje, kartą lankėsi gydymo įstaigoje Lietuvoje), kurių visuma ginčo atveju sudaro pakankamą pagrindą spręsti dėl ieškovės ir vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos buvimo Airijoje. Taip pat byloje nėra ginčo, kad atsakovo gyvenamoji vieta yra Airijoje.

Kasacinis teismas sprendė, kad ieškovės reikalavimas dėl tėvystės nustatymo nebuvo teisingas Lietuvos Respublikos teismams, todėl pirmosios instancijos teismas turėjo atsisakyti jį priimti nagrinėti (CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punktas), o aplinkybėms dėl šalių nuolatinės

gyvenamosios vietos paaiškėjus jau po bylos iškėlimo, – palikti reikalavimą nenagrinėtą (CPK 782 straipsnis). Kasacinis teismas taip pat sprendė, kad reikalavimus dėl vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo ir išlaikymo įsiskolinimo priteisimo bylą nagrinėję teismai pagrįstai paliko nenagrinėtus, kaip neteismingus Lietuvos Respublikos teismams (CPK 782 straipsnis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad vaiko teisė žinoti savo tėvus yra vaiko teisės į pagarbą šeimos gyvenimui (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis) dalis. Todėl išskirtiniais atvejais, kai dėl objektyvių priežasčių ginčo nagrinėjimas užsitęsia, o aplinkybės dėl reikalavimo nustatyti tėvystę neteismingumo paaiškėja vėliau, nukrypimas nuo nacionalinėje teisėje įtvirtintų teisingumo taisyklių gali būti pateisinamas išimtinai geriausių vaiko interesų principo pagrindu. Tuo tarpu kiti apžvelgiamoje byloje keliami reikalavimai (dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo priteisimo) yra išvestiniai iš tėvo (motinos) statuso. Nors jie irgi neabejotinai svarbūs, tačiau jų svarba mažesnė už vaiko teisę žinoti savo tėvus, todėl formaliųjų ES teisingumo taisyklių laikymasis šių reikalavimų atžvilgiu įgyja didesnę reikšmę. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį dėl nurodytų reikalavimų paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-426-969/2016

Paveldėjimo teisė

Dėl įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas apimties, palikimą priėmus pagal apyrašą, kai apyraše buvo nurodytas ne visas palikėjo turtas

Pareiškėja skundė antstolės veiksmus, nurodydama, kad palikimą priėmė pagal apyrašą, todėl antstolė patvarkymu neteisėtai areštavo pareiškėjos asmeninį turtą ir lėšas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netenkino pareiškėjos skundo.

Kasacinis teismas nurodė, kad duomenis apyrašui sudaryti privalo pateikti įpėdinis (CK 5.53 straipsnio 4 dalis), kuris apyrašo pabaigoje pasirašo liudijimą, tolygų priesaikai, jog apyraše nurodytas visas įpėdiniui žinomas palikėjo turtas, jo skoliniai reikalavimai ir skolinės pareigos (CK 5.53 straipsnio 6 dalis). Tokia įstatymo nuostata reiškia, kad būtent įpėdinis yra atsakingas už aptartų duomenų teisingumą. Esant įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas ribojimui, turto apyrašo sudarymo metu turi būti nustatyta visa nurodyta informacija, kad galima būtų teisingai ir proporcingai visiems palikėjo kreditoriams sumokėti palikėjo skolas iš palikimą sudarančio turto. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CK neišskiria, jog apyraše turi būti nurodytos tik tos skolinės palikėjo teisės ir pareigos, dėl kurių yra priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas. Todėl į apyrašą turi būti įtrauktos visos palikėjo skolinės teisės ir pareigos, nepriklausomai nuo to, ar yra pasibaigęs jų įvykdymo terminas, ar tokia teisė ar pareiga yra ginčijama, ar dėl jos yra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas. Jeigu kuri nors palikėjo skolinė pareiga ar teisė yra ginčijama, ji vis tiek turi būti įtraukiama į turto apyrašą (tokiu atveju apyraše galima nurodyti, kad teisė ar pareiga yra ginčijama).

Kasacinis teismas darė išvadą, kad CK 5.54 straipsnyje įtvirtintos neteisingo apyrašo teisinės pasekmės – atsakomybė už palikėjo skolas visu paveldėtojo turtu – vertintinos kaip sankcija įpėdiniui už įstatyme įtvirtintų pareigų, sudarant turto apyrašą, nesilaikymą. Todėl tam, kad kiltų įpėdinio atsakomybė už palikėjo skolas visu savo turtu, turi būti nustatomi ne tik CK 5.54 straipsnyje nurodyti veiksmai: turto apyraše ne viso palikimą sudarančio turto nurodymas; palikėjo skolininkų nuslėpimas; įpėdinio iniciatyva nesančios skolos įrašymas; neįtraukimas į turto apyrašą turto, skolinių teisių ir pareigų, apie kurias įpėdinis sužinojo jau po turto apyrašo sudarymo (CK 5.53 straipsnio 7 dalis); įpėdinio nepateikimas visų duomenų, reikalingų apyrašui sudaryti (šios nutarties 20 punktas) (CK 5.53 straipsnio 4 dalis), bet turi būti nustatoma, dėl kokių priežasčių įpėdinis neatliko šių veiksmų, t. y. ar dėl savo kaltų veiksmų (tyčios ar didelio neatsargumo), ar dėl objektyvių aplinkybių (pvz., jam nebuvo žinomos paveldėtojo skolos ar turtinės teisės). Jeigu teismas nustato, jog įpėdinis žinojo apie palikėjo palikimą sudarantį turtą, jo skolines teises ir pareigas, bet sąmoningai ar dėl didelio neatsargumo, sudarant turto apyrašą ar vėliau jį papildant,

nenurodė, dėl ko palikimą sudarantis konkretus turtas, teisės ir pareigos nebuvo įtraukti į turto apyrašą, tokiu atveju teismas konstatuoja įpėdinio kaltę ir taiko CK 5.54 straipsnyje įtvirtintas pasekmes – įpėdinio atsakomybę už palikėjo skolas visu savo turtu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad konstatavus, jog įpėdinis kaltas dėl neteisingo apyrašo sudarymo, vėlesnis turto apyrašo papildymas nepašalina įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas visu savo turtu. Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad teismai netyrė ir nevertino pareiškėjos nurodomų aplinkybių, dėl kokios priežasties palikėjo skola nebuvo įtraukta į turto apyrašą, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė iš naujo nagrinėti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-444-611/2016

Viešieji pirkimai

Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių tame pačiame viešojo pirkimo konkurse atskirai pasiūlymus pateikusių tarpusavyje susijusių ūkio subjektų dalyvavimą ir jų pasiūlymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo

Ieškovė (tiekėja) pateikė pretenziją atsakovei (perkančiajai organizacijai), o vėliau ieškinį teismui dėl netinkamo kitų dviejų tiekėjų (A ir B) pasiūlymų vertinimo, skaidrumo ir lygiateisiškumo principų pažeidimo, teigdama, kad minėtos tiekėjos laikytinos tarpusavyje susijusiomis įmonėmis Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 14 dalies prasme, o jų pateikti pasiūlymai – alternatyviais. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškovės pagrindinį reikalavimą pripažinti neteisėtais atsakovės sprendimus, kuriais sudaryta pasiūlymų eilė ir paskelbtas ginčo atviro konkurso laimėtojas, pripažino pagrįstu ir šiuos sprendimus panaikino. Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl tarpusavyje susijusių tiekėjų galimai nesąžiningo konkuravimo, taikytinos teisės, tokių tiekėjų pareigos išviešinti savo ekonominius ryšius, jų nesąžiningo konkuravimo įrodinėjimo ir įrodinėjimo naštos paskirstymo.

Šioje byloje kasacinis teismas nusprendė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Kasacinis teismas teiraujasi, ar pagal Europos Sąjungos pirminės teisės normas ir viešųjų pirkimų direktyvos nuostatas tarpusavyje susiję tiekėjai, tame pačiame viešojo pirkimo konkurse nusprendę pateikti atskirus pasiūlymus, perkančiajai organizacijai bet kokių atveju (nepriklausomai nuo nacionalinio reguliavimo ar pirkimo sąlygų) privalo šiuos ryšius išviešinti ir jei tokią pareigą jie turi, kokie jos pažeidimo padariniai. Kita vertus, kasacinio teismo keliamas ir priešpriešinis klausimas, ar pati perkančioji organizacija, gavusi informaciją apie galimą kelių tiekėjų tarpusavio ryšį, privalo imtis šios informacijos tyrimo veiksmų ir kokie tokios pareigos nevykdymo padariniai. Kasacinis teismas taip pat kelia klausimą, ar ir kaip šioje byloje nagrinėjamai situacijai taikytinas Europos Sąjungos reguliavimas dėl ūkio subjektų suderintų veiksmų (Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-439-469/2016

Civilinio proceso teisė

Dėl teisės normų, reglamentuojančių arbitražinio susitarimo formos reikalavimus, aiškinimo ir taikymo

Atsakovė teigė, kad ji ir pradinė kreditorė (toliau – šalys) buvo susitarusios ginčus spręsti pagal Tarptautinių prekybos rūmų arbitražo ir taikinimo taisykles, todėl, atsakovei pareiškus prieštaravimus dėl bylos teisingumo, ieškinys paliktinas nenagrinėtas. Pirmosios instancijos teismas tenkino atsakovės atskirąjį skundą ir ieškinį paliko nenagrinėtą. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad atsakovė neįrodė, jog yra galiojantis šalių sudarytas arbitražinis susitarimas, ir panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį.

Kasacinis teismas nurodė, kad arbitražinio susitarimo atskirumo doktrina lemia tai, jog šalys atskirai gali susitarti dėl jų sutarčiai ir arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės, įskaitant formaliuosius reikalavimus. Apžvelgiamoje byloje šalys nėra pateikusios duomenų, kad jos būtų susitarusios dėl sutartiniams santykiams ir (arba) arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės, todėl teismas vertinimą atliko pagal Lietuvos Respublikos teisę. Kasacinis teismas konstatavo, kad šalys išreiškė savo valią dėl jų tarpusavio santykių sureguliuavimo, o sutarties forma nei derybų dėl sutarties protokole, nei kokiam kitame šalių sudarytame ar pasirašytame dokumente nėra nurodyta, t. y. nebuvo nustatyta jokių papildomų rašytinės formos reikalavimų.

Kasacinis teismas suformulavo tokią teisės aiškinimo (taikymo) taisyklę: šalių sudaryta sutartis, kurioje įtvirtinta nuoroda į dokumentą, kuriame yra arbitražinė išlyga, laikoma arbitražiniu susitarimu, jeigu tame dokumente, į kurį nukreipiama, esanti arbitražinė išlyga atitinka Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje (galiojančios redakcijos Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnio 2 dalyje) nustatytus reikalavimus. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad ginčo atveju nustačius, jog šalys pasirašė rašytinės formos derybų dėl sutarties protokolą, kuriame įtvirtinta nuoroda į rašytinės formos Bendrąsias sąlygas, kuriose nustatyta arbitražinė išlyga, nėra pagrindo sutikti su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad nebuvo laikytasi rašytinės arbitražinio susitarimo formos. Kasacinis teismas darė išvadą, kad Bendrosiose sąlygose esanti arbitražinė išlyga, į kurią nukreipiama šalių pasirašytame ir patvirtintame derybų dėl sutarties protokole, atitinka Komercinio arbitražo įstatymo (2008 m. liepos 15 d. įstatymo Nr. X-1703 redakcija) 9 straipsnio 2 dalies reikalavimus. Konstatavęs, kad šalys buvo sudariusios arbitražinį susitarimą, kasacinis teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismas turėjo nepriimti pirminės kreditorės teisių perėmėjos (ieškovės) ieškinio, o priėmęs ieškinį palikti jį nenagrinėtą. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko pirmosios instancijos teismo nutartį galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428-690/2016

Dėl CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punkto aiškinimo ir taikymo

Ieškovas prašė nutraukti jo ir atsakovės viešo aukciono būdu sudarytą traktoriaus pirkimo–pardavimo sutartį ir priteisti sumokėtus pinigus bei nuostolių atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad pareikštas ieškinytis yra tapatus tam, kuris išnagrinėtas ankstesnėje byloje, kurioje ieškovas prašė įpareigoti atsakovę vykdyti ginčo sutartį, perduodant ieškovui traktorių, ir atsisakė jį priimti.

CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punkte, kuriuo rėmėsi pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, nustatyta, kad teismas atsisako priimti ieškinį, jei yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Teismai pagrįstai ieškinių tapatumą vertino, remdamiesi trimis – ginčo šalių, ieškinio dalyko ir pagrindo – kriterijais, tačiau, kasacinio teismo vertinimu, nepagrįstai konstatavo šių trijų elementų sutaptį, kaip pagrindą konstatuoti ieškinių tapatumą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad įvertinti, koks yra ieškinio pagrindas ir dalykas, galima tik nustačius, ką iš tikrųjų ginčija ieškovas, kokio rezultato jis siekia byloje pareikštame ieškinyje suformuluotais reikalavimais. Inicijuojant ankstesnę bylą ieškovo tikslas buvo gauti iš atsakovės daiktą natūra pagal aukciono metu sudarytą sutartį. Esminis nagrinėjimo objektas buvo aplinkybės, susijusios su ginčo sutarties dalyku (traktoriumi), teismai sprendė, ar ieškovas įsigijo daiktą, kuris buvo pardavinėjamas aukcione. Paaiškėjus aplinkybėms, kad aukciono metu buvo pardavinėjamas ne tas traktorius, apie kurį buvo nurodyta skelbime, ir ieškovui ankstesnėje byloje pasirinkus tokį savo pažeistų teisių gynimo būdą, kurį taikant, kaip buvo konstatuota bylą nagrinėjusio teismo, pažeistos jo teisės negalėjo būti apgintos, tačiau konstatuotas pažeidimo faktas ir išaiškintos ieškovo teisės, įtvirtintos CK 6.331, 6.332 straipsniuose, ieškovas pareiškė naują ieškinį ir suformulavo ieškinio dalyką. Naujai pareikšto ieškinio esminis tikslas – atgauti pagal ginčo sutartį sumokėtą kainą už aukciono būdu nupirktą traktorių. Nagrinėjimo objektas yra aplinkybės, dėl kurių šalių sudarytą sutartį prašoma nutraukti, t. y. ar atsakovė tinkamai vykdė sutartį, jei netinkamai, ar ieškovo reikalavimas dėl to nutraukti

sutartį yra pagrįstas ir adekvatus, ar gali būti tenkinami kiti jo pareikšti reikalavimai. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovas ne kvestionuoja įsiteisėjusį teismo sprendimą ankstesnėje byloje, o remiasi jame nustatytais teisiškai reikšmingomis faktinėmis aplinkybėmis kaip savo naujai pareikšto ieškinio pagrindu. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo nutartis ir grąžino ieškinio priėmimo klausimą spręsti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-440-687/2016

Dėl viešojo administravimo subjekto advokato išlaidų atlyginimo kriterijų

Kasaciniame skunde išieškotoja teigia, kad skolininkė yra viešojo administravimo subjektas, todėl apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai iš jos skolininkei priteisė pastarosios advokato išlaidų apeliacinės instancijos teisme atlyginimą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad skolininkė – savivaldybė – yra viešojo administravimo subjektas. Nors civilinio proceso normos neriboja viešojo administravimo subjekto, esančio bylos šalimi ir (ar) vykdytojo proceso dalyviu, galimybės būti atstovaujama advokato, tačiau tai savaime nereiškia, kad samdant advokatus patirtų išlaidų atlyginimas turi būti priteisiamas iš kitos šalies. Teismas, sprenddamas, ar priteisti atstovavimo išlaidas viešojo administravimo subjekto naudai ir kokio dydžio jas priteisti, turi kompleksiskai įvertinti, ar, atsižvelgiant į atitinkamo viešojo administravimo subjekto vidinius administravimo pajėgumus ir bylos pobūdį, buvo būtina pasitelkti advokatą. Nustatant bylos pobūdį, turi būti atsižvelgiama, be kita ko, į byloje keliamą teisinio klausimo naujumą, į bylos apimtį ir sudėtingumą, į tai, ar bylos baigtis gali turėti platesnį poveikį ne tik byloje susiklosčiusiems, bet ir susijusiems teisiniams santykiams, taip pat ir viešajam interesui bei kt. Nė vienas iš šių kriterijų neturi lemiamos reikšmės sprendžiant atstovavimo išlaidų viešojo administravimo subjektui priteisimo klausimą, teismas turi įvertinti šių kriterijų visumą. Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad tiek išieškotojos, tiek skolininkės apeliaciniai skundai buvo atmesti, o bylos apimtis ir sudėtingumas nėra dideli, kasacinis teismas sprendė, kad išieškotojos ir skolininkės turėtos bylinėjimosi apeliacinės instancijos teisme išlaidos neturėjo būti atlyginamos. Dėl to kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria iš išieškotojos skolininkei priteista bylinėjimosi išlaidų už atstovavimą apeliacinės instancijos teisme atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401-916/2016

Dėl advokato išlaidų, patirtų kreipiantis į Darbo ginčų komisiją, atlyginimo

Ieškovė prašė teismo priteisti iš atsakovo jos turėtas išlaidas advokato pagalbai kreipiantis į Darbo ginčų komisiją (toliau – DGK). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismas ieškovės reikalavimą atmetė. Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas, ar pagrįstai teismai nepriteisė ieškovei advokato teisinės pagalbos išlaidų, patirtų kreipiantis dėl ginčo išnagrinėjimo į DGK, atlyginimo, dėl to, kad DGK, nustačiusi prašymo pateikimo termino praleidimą, atsisakė nagrinėti prašymą ir nepriėmė sprendimo dėl ginčo esmės.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tuo atveju, kai individualus darbo ginčas, išnagrinėtas DGK, perkliamas nagrinėti į teismą, šalies išlaidų advokato pagalbai, patirtų darbo ginčų komisijoje, atlyginimo klausimas išsprendžiamas taikant CPK normas dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad atsižvelgiant į privalomos individualių darbo ginčų nagrinėjimo ne teisme procedūros paskirtį ir tikslą, nepagrįstas išlaidavimas ikiteisminiame ginčų nagrinėjimo organe negali būti pateisinamas ir negali būti pripažįstamas tinkamu procesiniu elgesiu. Byloje nustatyta, kad ieškovė padavė DGK prašymą praleidusi DK 289 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą trijų mėnesių prašymo pateikimo terminą ir neprašė jo atnaujinti, o vėliau – DGK atsisakius nagrinėti ieškovės prašymą ir ginčui persikėlus į teismą, ieškovė neginčijo DGK atsisakymo nagrinėti jos prašymą faktinio ir teisinio pagrindo, neįrodinėjo, kad nebuvo praleidusi įstatyme

nustatyto prašymo pateikimo DGK termino. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, kasacinis teismas sprendė, kad ginčo atveju ieškovė turėtų išlaidas advokato pagalbai kreipiantis į DGK patyrė žinodama arba turėdama žinoti, kad individualus darbo ginčas ikiteismine tvarka nebus išnagrinėtas iš esmės, nustatyta ikiteismine ginčų nagrinėjimo tvarka siekdama pasinaudoti formaliai, tik tam, kad susidarytų prielaidas kreiptis į teismą. Toks jos elgesys vertintinas kaip nepagrįstas išlaidavimas, kurio riziką ir pasekmes turi prisiimti ieškovė ir nesitikėti patirtų išlaidų naštą perkelti priešingai šaliai. Kasacinio teismo vertinimu, apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė ir aiškino CPK 88 straipsnio 1 dalies 9 punktą, 93 straipsnio 4 dalies punktą, įvertinęs byloje susiklosčiusią faktinę situaciją, išlaidų susidarymo aplinkybes bei ieškovės elgesį, turėjo pagrindą nukrypti nuo CPK 93 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės ir netenkinti ieškovės prašymo dėl kreipiantis į DGK patirtų išlaidų advokato teisinei pagalbai atlyginimo. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-431-701/2016

Dėl bylinėjimosi išlaidų už atstovavimą paskirstymo, kai apeliacinės instancijos teisme atmetami abiejų šalių apeliaciniai skundai

Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad šalių bylinėjimosi išlaidos apeliacinėje instancijoje neatlyginamos, nes abi šalys pralaimėjo apeliacinį procesą. Kasaciniu skundu ieškovė teigė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai sprendė bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą.

Kasacinis teismas išaiškino, kad, kai procesą apeliacinėje instancijoje pralaimi abi šalys, nė viena iš jų neturi teisės į bylinėjimosi išlaidų, susijusių su savo apeliacinio skundo padavimu, atlyginimą. Tuo tarpu kiekviena iš jų turi teisę į bylinėjimosi išlaidų, susijusių su atstovavimu dėl atsiliepimo į priešingos šalies apeliacinį skundą rengimo, atlyginimą. Jeigu apeliacinis skundas, į kurį teiktas priešingos šalies atsiliepimas, buvo atmetas, tai atsiliepimo rengimo išlaidos turi būti atlygintos, kadangi jį rengusi šalis apeliaciniame procese šio proceso (t. y. pradėto pagal priešingos šalies apeliacinį skundą) požiūriu bei šio apeliacinio skundo atžvilgiu yra laimėjusi. Šalis, kuri pateikė atsiliepimą į apeliacinį skundą ir prieš kurią pateiktas apeliacinis skundas buvo atmetas, yra vertinama kaip šalis, kurios naudai priimtas sprendimas apeliacinėje instancijoje. Todėl ji turi teisę į visų ar dalies atstovavimo išlaidų (priklausomai nuo individualių bylinėjimosi išlaidų susidarymo aplinkybių) atlyginimą. Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas neįvertino individualių ginčo šalių bylinėjimosi išlaidų už atstovavimą apeliaciniame procese (CPK 98 straipsnis) susiformavimo aplinkybių. Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad byla grąžinama apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, kasacinis teismas sprendė, jog ir bylos dalis dėl ginčo šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų (turėtų apeliacinės instancijos teisme) paskirstymo perduotina šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-411-965/2016

Dėl areštuoto turto, kurį paveldi valstybė, realizavimo ir antstolio veiksmų, vykdančių išieškojimą iš tokio turto, teisėtumo

Pareiškėja Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos (toliau – ir VMI), prašė panaikinti antstolės uždėtą paveldėto buto areštą. Pirmosios instancijos teismas skundą tenkino, o apeliacinės instancijos teismas – atmetė.

Kasacinis teismas išaiškino, kad valstybės paveldėtas turtas patenka į CPK 692 straipsnio sąvokos „perduotinas valstybei turtas“ turinį, todėl valstybei paveldėjus palikėjo turtą, kartu ir jo skolas, antstolis, vykdančias išieškojimą iš tokio turto, turi pagrindą panaikinti šio turto areštą ir perduoti jį realizuoti valstybės mokesčių inspekcijos įstaigai.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad tais atvejais, kai skolininku yra valstybė, išieškojimo nukreipimas į valstybės paveldėtą turtą negalimas, todėl kreditorių reikalavimai turi būti tenkinami iš lėšų, gautų Vyriausybės nustatyta tvarka realizavus paveldėtą turtą. CPK nuostatos dėl turto arešto (CPK 675 straipsnis), jo realizavimo (CPK 694 straipsnis) ir kt. neturi pažeisti CPK 668 straipsnio 2 dalyje nustatyto draudimo vykdyti išieškojimo iš valstybės turto. Dėl to valstybei paveldėjus antstolio areštuotą turtą, antstolis turi pagrindą panaikinti tokio turto areštą, nes į jį negalės būti nukreiptas išieškojimas pagal CPK 668 straipsnio 2 dalį.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko pirmosios instancijos teismo nutartį galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434-695/2016

Dėl momento, nuo kurio pradedama skaičiuoti bauda už teismo sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, neįvykdymą

Antstolė prašė skirti skolininkei (savivaldybei) baudą už teismo sprendimo nevykdymą už kiekvieną nevykdymo dieną išieškotojos naudai. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškimą tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad teismas, gavęs antstolio surašytą sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, neįvykdymo aktą su prašymu skirti CPK 771 straipsnio 5 dalyje nurodytą baudą, turi iš pradžių nustatyti, kokio pobūdžio prievolė skolininkui nustatyta teismo sprendimu. Nustatęs, kad skolininko prievolė yra asmeninė, tačiau skolininkas sprendimo neįvykdė, teismas gali tenkinti antstolio prašymą taikyti CPK 771 straipsnio 5 dalyje nustatytas sankcijas. Kasacinis teismas konstatavo, kad teismas, kai į jį kreipiasi antstolis prašydamas skirti skolininkui už teismo sprendimo nevykdymą baudą už kiekvieną nevykdymo dieną išieškotojo naudai ir pateikia Sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, neįvykdymo aktą, nustatęs pateikiamo akto pagrįstumą, taip pat tai, ar skolininkas nėra teismo sprendimo įvykdęs, ir baudos dydžio nustatymui reikšmingas aplinkybes, gali skirti iki dviejų šimtų aštuoniasdešimt devynių eurų baudą nuo Sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, neįvykdymo akto surašymo dienos iki visiško teismo sprendimo įvykdymo dienos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CPK 771 straipsnio 5 dalyje nustatyta bauda yra vienas iš priverstinio teismo sprendimo vykdymo instrumentų, kuris yra naudojamas teisės aktuose nustatyta tvarka ir kurį skirti iki vykdymo proceso inicijavimo nėra teisinio pagrindo. Atsižvelgdamas į tai, kad ginčą nagrinėję teismai netyrė aplinkybės, ar skolininkė yra įvykdžiusi teismo sprendimą, bei netinkamai nustatė CPK 771 straipsnio 5 dalyje įtvirtintos baudos skyrimo momentą (baudą skyrė nuo teismo sprendime nurodytos įvykdymo datos iki Sprendimo, įpareigojančio skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, neįvykdymo akto surašymo dienos), kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį ir bylą dėl nurodytų klausimų grąžino iš naujo nagrinėti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401-916/2016

Draudimo teisė

Dėl teismo pareigos ex officio vertinti vartojimo sutarties sąlygų atitiktį sąžiningumo reikalavimams ir dėl draudimo sutarties (draudimo taisyklių) vertinimo sąžiningumo aspektu

Apžvelgiamoje byloje šalys buvo sudarę transporto priemonių draudimo sutartį (toliau – Sutartis), pagal kurią ieškovas (draudėjas) kasko draudimu apdraudė savo automobilį. Įvykus automobilio vagystei, atsakovas atsisakė ieškovui išmokėti draudimo išmoką, pripažindamas šį įvykį nedraudžiamuoju, nes vagystės metu transporto priemonėje buvo jos registracijos liudijimas. Ieškovas kreipėsi į teismą su reikalavimu priteisti iš atsakovo draudimo išmoką. Pirmosios instancijos teismas ieškinio dalį tenkino, o apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad šalių sudarytą Sutartį kaip vartojimo sutartį kvalifikavo pirmosios instancijos teismas. Kasacinis teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai sutartis kvalifikuota kaip vartojimo, teismas turi pareigą jos sąlygų atitikti nesąžiningumo kriterijams vertinti *ex officio* (CK 6.188 straipsnis (2000 m. liepos 18 d. įstatymo Nr. VIII-1864 redakcija, galiojusi iki 2014 m. birželio 13 d.), CK 6.228⁴ straipsnio 9 dalis). Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) yra išaiškinęs nacionalinio teisėjo teisę *ex officio* vertinti sutarties sąlygų sąžiningumą, nepaisant to, kad vartotojas to neprašo, taip pat teismo pareigą *ex officio* spręsti dėl vartojimo sutarties sąlygos sąžiningumo bet kurioje civilinio proceso stadijoje.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvoje 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių; toliau – ir Direktyva 93/13/EEB) yra nustatyti jos nuostatų taikymo ribojimai. Dėl to prieš vertindamas individualiai neaptartas vartojimo sutarties sąlygas sąžiningumo aspektu, teismas turi atsižvelgti į nesąžiningumo kontrolės taikymo apribojimus, įtvirtintus Direktyvoje 93/13/EEB ir jos nuostatas įgyvendinančiose nacionalinės teisės normose. Kasacinis teismas nurodė, kad Direktyvos 93/13/EEB 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas sąžiningumo kontrolės taikymo srities ribojimas įtvirtintas CK 6.228⁴ straipsnio 7 dalyje (CK 6.188 straipsnio 5 dalyje (2000 m. liepos 18 d. įstatymo Nr. VIII-1864 redakcija, galiojusi iki 2014 m. birželio 13 d.), pagal kurią vartojimo sutarties dalyką apibūdinančių sąlygų, taip pat su parduotų prekių ar suteiktų paslaugų ir jų kainos atitikimu susijusių sąlygų vertinimas nesąžiningumo požiūriu yra atliekamas tik tuo atveju, kai šios sąlygos neatitinka skaidrumo principo, t. y. nėra aiškios ir suprantamos vartotojui. Pasisakydamas dėl kriterijų, kuriuos nacionalinis teismas turi taikyti vertindamas, ar konkreti vartojimo sutarties nuostata patenka į minėtos išimties taikymo sritį, ESTT nurodė, kad reikia išnagrinėti: pirma, ar konkreti sutarties sąlyga sudaro pagrindinį draudimo sutarties dalyką; antra, ar tokia sąlyga suformuluota aiškiai ir suprantamai. Pasak ESTT, prie sąvokos „pagrindinis sutarties dalykas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 93/13/EEB 4 straipsnio 2 dalį, priskirtinomis sutarties sąlygomis reikia laikyti tas, kuriose įtvirtintos esminės prievolės pagal šią sutartį ir kurios, būdamos tokios, apibrėžia šią sutartį. Dėl draudimo sutarties sąlygų, Direktyvos 93/13/EEB preambulės devynioliktoje konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad nėra vertinamas tokiose sutartyse draudžiamąją riziką ar draudiko atsakomybę aiškiai apibrėžiančių arba apribojančių sąlygų nesąžiningumas, nes į šiuos apribojimus atsižvelgiama apskaičiuojant vartotojo mokamos įmokos dydį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ESTT pareigą patikrinti, ar konkreti draudimo sutarties sąlyga apriboja draudžiamąją riziką ar draudiko atsakomybę ir nustato esmines prievoles pagal nagrinėjamą draudimo sutartį, nustatė nacionaliniam teismui. Kasacinis teismas sprendė, kad įvykio metu galiojusių Transporto priemonių draudimo taisyklių Nr. 030 (toliau – Draudimo taisyklės) 4.2.1.5 punkte nustatyta sąlyga, jog nedraudžiamuoju laikomas įvykis ir transporto priemonių kasko draudimas neatlygina žalos dėl transporto priemonės vagystės, jei šioje transporto priemonėje buvo palikti šios transporto priemonės dokumentai, vertintina kaip viena esminių Sutarties sąlygų. Taikydamas nesąžiningumo kontrolės ribojimo antrąjį kriterijų, t. y. ar tokia sąlyga suformuluota aiškiai ir suprantamai, kasacinis teismas konstatavo, kad pareiga įrodyti, jog informavimo pareiga buvo įvykdyta, tenka draudikui. Draudikas turi įrodyti, kad konkreti Sutarties (Draudimo taisyklių) sąlyga buvo ne tik gramatiškai aiški, bet ir kad vartotojas turėjo galimybę priimti sprendimą dėl Sutarties sudarymo suprasdamas jam potencialiai reikšmingus draudimo sutartyje įtvirtintos garantijos apribojimo ekonominius padarinius. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tipinė sąlyga (kuria vartotojas patvirtina, kad prieš sudarant sutartį su draudimo taisyklėmis buvo supažindintas ir jų kopiją gavo) patvirtina supažindinimo ir draudimo taisyklių kopijos gavimo faktų įvykimą, o ne visišką ir tinkamą draudikui tenkančios informavimo pareigos įvykdymą. Kasacinis teismas pabrėžė, kad svarbu išsiaiškinti, ar draudėjas turėjo galimybę pasirinkti draudimo apsaugos apimtį. Tokiai galimybei esant, vartotojui turėjo būti išaiškintas ryšys tarp suteikiamos apsaugos apimties ir mokamos įmokos dydžio. Nesant galimybės draudėjui pasirinkti draudimo apsaugos apimties, t. y. vartotojui nesant galimybės remiantis tiksliais ir suprantamais kriterijais įvertinti dėl ginčo sąlygos atsirandančius ekonominius padarinius, Draudimo taisyklių 4.2.1.5 punktas vertintinas kaip

nepatenkantis į CK 6.228⁴ straipsnio 7 dalyje įtvirtintos išimties reguliavimo sritį, taigi teismui tenka pareiga jį vertinti sąžiningumo požiūriu (CK 6.228⁴ straipsnis). Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą panaikino ir bylą grąžino iš naujo nagrinėti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424-701/2016

Bankroto teisė

Dėl teisės normų, reguliuojančių fizinio asmens bankroto iškėlimo supaprastinta tvarka teisinį pagrindą bei fizinio asmens mokumo atkūrimo plano patvirtinimo sąlygas, aiškinimo ir taikymo

Pareiškėjai prašė teismo iškelti jiems bankroto bylą supaprastinta tvarka ir patvirtinti teismui pateiktą pareiškėjų mokumo atkūrimo planą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė iškelti supaprastinta tvarka bankroto bylą pareiškėjams.

Kasacinis teismas nurodė, kad fiziniam asmeniui paduodant prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka, prie šio prašymo turi būti pridėtas iš anksto parengtas mokumo atkūrimo plano projektas, kuris buvo svarstytas kreditorių susirinkime ir kuriam kreditorių susirinkimas pritarė arba nepritarė. Teismui iškeliant fizinio asmens bankroto bylą supaprastinta tvarka ar atsisakant ją kelti, *mutatis mutandis* (su būtinais (atitinkamais) pakeitimais) taikomos Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABĮ) 5 straipsnio 1, 2, 3, 7, 8 ir 9 dalių, 6 straipsnio 1 ir 2 dalių, 3 dalies 1 ir 2 punktų, 4 dalies, 5 dalies 1, 2, 3, 4 ir 6 punktų ir 6, 8 ir 9 dalių nuostatos (FABĮ 9 straipsnio 4 dalis). Kasacinis teismas išaiškino, kad teismas gali iškelti fizinio asmens bankroto bylą supaprastinta tvarka, jei šis asmuo yra nemokus, nėra FABĮ 5 straipsnio 8 dalies pagrindų ir mokumo atkūrimo plano projektas yra tinkamai parengtas pagal įstatymo reikalavimus (t. y. įvykdyti FABĮ 7 straipsnio nustatyti reikalavimai mokumo atkūrimo planui bei reikalavimas tinkamai suderinti mokumo atkūrimo plane fizinio asmens ir kreditorių teisės bei teisėtus interesus) ir laikytasi jo apsprastymo tvarkos iki pareiškimo padavimo teismui (t. y. atliktos FABĮ 8 straipsnio nuostatose nurodytos plano tvirtinimo procedūros) (FABĮ 9 straipsnio 1–2 dalys, 4 dalis, 6 straipsnio 1 dalis, 8 straipsnio 1–4 dalys, 7–8 dalys). Kasacinis teismas pažymėjo, kad fizinio asmens mokumo atkūrimo plano projektas turi ne tik formaliai atitikti FABĮ 7 straipsnio reikalavimus, bet jame turi būti nurodytos tokios priemonės, kurios užtikrintų fizinio asmens bei kreditorių teisių ir teisėtų interesų pusiausvyrą. Tik tokiu atveju teismas, nagrinėjantis klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka, gali patvirtinti jau kreditorių susirinkimo aprobuotą nemokaus fizinio asmens mokumo atkūrimo planą arba priimti priešingą kreditorių susirinkimo nutarimui (netvirtinti fizinio asmens mokumo atkūrimo plano) sprendimą, patvirtindamas šį planą ir iškeldamas fizinio asmens bankroto bylą. Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad tuo atveju, jeigu teismui (nagrinėjančiam klausimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka) tiriant mokumo atkūrimo planą kilo pagrįstų abejonų dėl jame pateiktų duomenų teisingumo, plane nurodytų mokumo atkūrimo priemonių ir kreditorių interesų pusiausvyros realumo, šio plano ir jame pateiktų duomenų tikslinimas teisme negalimas taip pat, kaip ir sprendžiant klausimą dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo byloje dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo bendra tvarka. Papildomos informacijos ir įrodymų rinkimas, įpareigojant pareiškėjus pateikti papildomus dokumentus, iš esmės reikštų plano tikslinimą, trūkumų šalinimą, kurie negalimi, sprendžiant klausimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka. Tokiu atveju teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą supaprastinta tvarka (FABĮ 9 straipsnio 4 dalis).

Ginčo atveju nustatė, kad pareiškėjų mokumo atkūrimo planas neatitinka jam keliamų reikalavimų (nes nenurodyti tikslūs duomenys apie pareiškėjų gaunamas lėšas, nesuderinti pareiškėjų bei kreditorių teisės ir teisėti interesai), kasacinis teismas sprendė, jog bylą nagrinėjusių teismų pagrįstai atsisakyta iškelti pareiškėjams bankroto bylą supaprastinta tvarka, nereikalaujant pateikti papildomų duomenų. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Dėl taikos sutarties įmonės bankroto byloje sudarymo ypatumų

Įmonės bankroto administratorė ir kreditorių atstovė prašė teismo patvirtinti taikos sutartį ir nutraukti įmonės bankroto bylą. Pirmosios instancijos teismas patvirtino taikos sutartį, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – prašymą patvirtinti taikos sutartį atmetė.

Kasacinis teismas išaiškino, kad teismas, gavęs asmens (asmenų), turinčio (turinčių) teisę pagal Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) normų nustatytus reikalavimus pateikti teismui taikos sutartį, kiekvienu atveju prieš ją tvirtindamas privalo išsiaiškinti ir įsitikinti, kad: 1) yra nustatyti visi bylos duomenimis žinomi kreditoriai ir patvirtinti jų finansiniai reikalavimai; 2) taikos sutartį pasirašė įstatyme nustatyta tokių kreditorių dauguma; 3) taikos sutartis atitinka jos turiniui ĮBĮ 29 straipsnio 1 dalyje nustatytus reikalavimus ir jos sąlygos nepažeidžia sutarties nepasirašusių kreditorių teisėtų interesų. Pažymėtina, jei kreditorius yra perdavęs administratoriui savo reikalavimą, tačiau šis reikalavimas yra ginčytinas, taikos sutartis negali būti pasirašyta tol, kol galutinai nebus išspręstas klausimas dėl šio kreditoriaus įtraukimo į kreditorių sąrašą. Kadangi pirmosios instancijos teismas, tvirtindamas taikos sutartį, žinojo, kad nutarimas dėl taikos sutarties sudarymo kreditorių priimtas ir pasirašytas tuo metu, kai buvo ginčijamas vienas didesnių, lemiamos reikšmės kreditorių balsų pasiskirstymui turintis kreditoriaus finansinis reikalavimas, kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai panaikino nutartį, kuria patvirtinta taikos sutartis, ir prašymą patvirtinti taikos sutartį atmetė. Be to, kasacinis teismas pažymėjo, kad taikos sutartis neatitiko jos turiniui keliamų reikalavimų, nes joje nenustatytas atsiskaitymas su kreditoriais, kurie administratoriui buvo pateikę savo reikalavimus, neaptarti kreditorių reikalavimų patenkinimo būdai, įmonės ir jos savininko atsakomybė už taikos sutarties nevykdymą, nenustatyti tarpiniai ir protingi galutinio atsiskaitymo su kreditoriais terminai. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt